

Språk, matematikk
og IKT



ÅRSHJUL FOR METODISK ARBEID

Revidert våren 2024

Språkgruppe,
lekegruppe og
turgruppe



Lek, entreprenørskap, inkludering og
bærekraftig utvikling

INNHOLDSFORTEGNELSE

- Satsingsområder og målsetting
- Organisering
- Verdier og metoder
- Årshjul med tema

SATSINGSOMRÅDER OG MÅLSETTING

Hensikten med årshjulet er å sikre kvalitet på barnehagens arbeid med kommunens satsingsområde for barnehager og ny rammeplan for barnehagen 2017.

Hestehaven barnehage er en stor barnehage, og vi velger derfor å arbeide i små grupper slik at alle barn blir sett, og får et opplegg tilpasset alder og funksjon. Her arbeider vi systematisk i forhold

til våre satsingsområder:

- Språk, matematikk og IKT: dialogisk lesing, geometri, tall, statistikk og mengde
- Entreprenørskap, lek og inkludering:
- Bærekraftig utvikling: redusere matasvinn, gjenbruk, resirkulering og kildesortering, naturens prosesser fra frø til mat, fra egget til fugl, nedbrytningsprosess - gjenbruk

Målbildet og handlingsplan 2023-2026 for Lindesnes kommune er en overordna visuell plan for Lindesnes kommune for gitt periode. Her inngår bl.a. oppvekst sine satsingsområder, barn og menneskesyn og mestringsplanen.

Oppvekstenhetens satsingsområder:

- Språk – lesing og skriving
- Inkludering
- Digitalisering
- Entreprenørskap
- ReKomp

Årshjulet bygger også på følgende verktøy:

- Tras – Alle Med
- Lekbasert læring
- Miljøtrappa - 17 bærekraftsmål (årsplanen 2020-21)
- Æ æ mæ - redd barna (kroppen)
- Foreldresamtalepermen (Cos, Være Sammen)
- Trivselsplanen
- ASK (Alternativ supplerende kommunikasjon)
- Bedre sammen om lesning

Når vi arbeider med Alle med-registreringen er det viktig å iverksette tiltak som støtter barnet der utviklingen stopper opp. Disse tiltakene rundt enkeltbarn implementeres blant annet i arbeidet i mindre grupper.

Målsetting for språk- matematikkgruppene:

- Å gi barna et godt grunnlag for videre utvikling og læring
- Å registrere språkutviklingen, og gi oppfølging til barn som trenger spesiell støtte med eventuelle henvisninger til andre instanser
- Å gi flerspråklige barn en solid ballast før skolestart

Målsettingen med lekegruppene:

- Forebygge mobbeatferd hos barn ved å fremme lekekompetanse og trygghet i en gruppesammenheng
- Trene sosial kompetanse og fremme danning
- Arbeide tiltaksrettet i forhold til mobbeatferd

Målsettingen med turgruppe og bærekraft:

- Gi barn innsikt i lokalsamfunnets kultur og arbeidsliv og knytte dette til entreprenørskap og

barns lek

- Utvikle barns skaperglede, kreativitet og mestringstro
- Utvikler barns samfunnsansvar i møte med naturens mangfold og prosesser.

ORGANISERING

ALDERSGRUPPER

Oppleggene er delt inn i 1år, 2- 3 år, 3-4 år, 4-5 og 5-6 år. Aktivitetene må tilrettelegges i vanskelighetsgrad ut fra barnets ferdigheter og utviklingsnivå. De eldste barnas aktiviteter er rettet mot overgangen barnehage – skole og er et førskoleopplegg. Abstrakt tenkning, lage eventyr og forstå en handling i tid er viktig. Å kunne lytte til lyder, høre forskjeller og se likheter, eksperimentere med tall – mengde, former, bokstaver og fortellinger blir vektlagt. Å se sammenhenger mellom årsak og virkning og å knytte funksjon og relasjon sammen har betydning for barnets språkforståelse.

Masse rim, regler og sanger kan med fordel benyttes i alle oppleggene. Dette handler om språklig bevissthet. Repetisjon av aktivitetene er også en fordel.

Skolen benytter seg av læringsmål i det pedagogiske arbeidet, men i barnehagen skal vi ha fokus på prosessmål. Vi skal gi barna et grunnlag for læring gjennom erfaringsbaserte aktiviteter. Å bruke konkrete og lek som stimulerer alle sansene blir derfor veldig viktig.

PS: Temaene fra mnd. til mnd. kan med fordel også arbeides med utenom gruppene – eks. aktivitet og samlingsstund ellers i uka.

ORGANISERING

Antall barn på gruppe planlegges ut fra barn og ansatte man har på basene. Eks. 1 ansatt pr 6-8 barn eller 12 barn pr 2 ansatte. Hyppigheten på gruppene kan variere fra daglige økter til 2 g. pr uke. Ved barnehageårets start må det være fastbestemt hvordan man organiserer gruppen.

ANSATTES FORBEREDELSE TIL GRUPPA

- Lese årshjulet
- Forbered aktiviteter ut fra årshjulet - årsplan
- Tilrettelagt tilbud; tiltak rundt barnet (alle med, tras, bølgen, IOP m.m.). Hvilke individuelle tilpasninger må du gjøre?
- Finn rammene for gruppe: hvor, hva, når og hvem. Tenk gjennom noen kjøreregler – arbeid med disse i barnegruppe eks. hvordan vil vi ha det i gruppa? hvem skal prate?, turtaking?
- Hvordan plasseres barna og den voksne i gruppa
- Dokumenter utvikling (Alle Med, overgang barnehage – skoleskjema eller barnehage – barnehageskjema, halvårsrapport fra gruppa)
- Dialog med foresatte og /eller pedagog. Hva kan foresatte veiledes i for å følge opp hjemme?
- Bekymringer drøftes fortløpende med baseleder og styrer blir orientert. Videre tiltak drøftes. Henvisninger til andre instanser er baseleders ansvar i samarbeid med styrer. Husk skriftliggjøring / dokumentasjon.
- Fagansvarlig kan benyttes som observatør og veileder.

Ansatte må vise engasjement i aktiviteten / leken. Det handler om:

1. Oppmerksomhet
2. Forventning
3. Nysgjerrighet
4. Utforsking

5. Initiativ
6. Iherdighet
7. Oppdagelse

STRUKTUR

Gruppas varighet er 30 – 45 min., men innholdet må variere. Faglitteraturen sier at en 6-åring kan holde oppmerksomheten i 15 – 20 min. og en 7-åring kan holde oppmerksomheten i 30 min. Derfor er det lurt at oppgavevalget varierer og suppleres med lek. For de minste kan en gjerne legge opp til en lekeaktivitet som har fokus på ett av temaene. Eks.: lek med transportmidler. Da er den ansatte tilrettelegger, observatør og veileder under aktiviteten. I leken vil en se om barnet bruker begrepene på det de leker med, om de bruker verb og preposisjoner, og om de har språkforståelse.

Gruppen begynner når du henter barna. Mye språk- og samhandlingstrening ligger i overgangen fra leken på basen til en er i gruppa. Det å høre en beskjed, motta en beskjed og utføre en beskjed får barnet trening på her. Da er det viktig at vi voksne behersker denne overgangen på en oversiktlig måte som kan bli til læring for barnet.

Når en har ei organisert gruppe må lederen være tydelig og bevisst på sin funksjon overfor gruppa. En må gi korte og tydelige beskjeder, og gi barna en forutsigbarhet i forhold til det som skal skje. Pass på at du kommer først inn i rommet / til stedet der gruppa skal være og der gir du beskjed om hvor hvert enkelt barn skal sette seg. «Du Anne kan sitte på den stolen». Barn med konsentrasjonsvansker trenger korte beskjeder, og de trenger hjelp til å utføre beskjedene. Forutsigbarhet skaper trygghet. Derfor må en overgangssituasjon fra en aktivitet til en annen deles opp på en oversiktlig måte.

Du må være bevisst på hva barna kan bestemme og hva du skal bestemme. Gruppen har et mål og dette skal vi ikke styre utenom. Det er oss voksne som har ansvar for at barnet får det tilbudet som rammeplan og årsplan legger opp til. Du bestemmer aktiviteten, men barnet kan bestemme om det skal tegne med sort eller rød farge. Hvis du ser at barna er opptatt av snekkerlek i frileken kan du for eksempel bruke verktøy i Kims lek i stedet for leker. Det er lurt å spille på barnets interesser når en skal arbeide med læringsbetonte aktiviteter. På den måten får de medvirkning.

Det er de voksne som velger ut gruppesammensetningen og vurderer om gruppedynamikken blir god. Mange mennesker kan fortelle om sårbare situasjoner fra skole og idrett der barna valgte hvem de ville ha på lag. Det opplevdes vondt og ekskluderende ved å være den siste som ble valgt gjennom flere år. Gruppelederen må være særskilt oppmerksom på at hun / han ikke skal «kjøpe» barn og foresatte. Det kan være fristende å gi barn ting de liker eller lage aktiviteter hvor produktet er i fokus slik at foresatte kan se hvor «flinke» vi er.

Vi må huske at alle barn skal ha likt tilbud innenfor alder og funksjonsnivå. Rammene bør være like f.eks gruppa har et navn, vi jobber med felles tema og har fokus på formidling, prosess og medvirkning framfor produkt.

I selve struktureringen av gruppa får barnet trening i både, samspill, kommunikasjon, oppmerksomhet og utholdenhet– se TRAS.

Sted

Kjøkkenet og møterommet har smart-tv. Dette er et ypperlig sted hvis en skal lekeskrive, se bilder som barna har tatt på PC eller se film / video.

Snekkerboden kan brukes til bord-aktiviteter. Snekkerboden er et egnet sted hvor det er lov å søle / grise litt. OBS: Rydd opp etter deg.

Bålplassen er et fint sted når en skal gå på skattejakt og henge skattene opp på skattesnora som bindes mellom noen trær. Fisking bak den store stubben er OK, og bevegelseslek er ypperlig på bålplassen. Her kan vi også lytte til lyder. Vannlek – koke - damp, eksperimentering med frysing, smelting, flyte, synke, kulde og varme kan en gjøre ved bålet en vinterdag.

Kjøkkenet og formingsrommet er et ypperlig rom nå en arbeider med sansene, mat, og ulike kontrastpar. Alt som finnes i disse rommene er ett eldorado for språkstimulering. Se mulighetene der du er. Konkreter med begreper fra dagliglivet er viktigere enn å kjøpe dyre spill og materiell. Bruk av naturmateriale og gjenbruk er viktig med tanke på bærekraft.

DOKUMENTASJON OG KARTLEGGING

Alle med-skjemaet er en dokumentasjon på barnets språkutvikling.

Dette må i så fall godkjennes av foresatte. Språkgruppetilbudet må noteres som tiltak på Alle med-skjemaet og på skjemaet overgang barnehage - skole.

Der barnet har en språklig sen-utvikling eller skjev-utvikling kan barnehagen fylle ut *TRAS-skjemaet*.

Foresatte får dokumentasjon fra gruppene via *IST-Home*. NB: **(Ta dette inn i selve årshjulet)**.

KARTLEGGING	HVA	NÅR	HVEM
Alle Med	Barns utvikling	Ca. okt.+ mars	Pedagogene
Tras	Språk	Ved behov	Pedagogene
Bølgen	Tidlig innsats	Okt. + feb.	Alle
Kontaktbarometer	Relasjon voksen - barn	Okt. + feb.	Alle
Bussen (4-5 åringer)	Relasjon barn – barn	Okt. + mars	Alle
Omnimodellen	Undere utarbeiding		
Pedagogisk analyse	Tidlig innsats	Ved behov / basemøtet	Pedagog med aktuelle ansatte
Tiltaksskjema	Tidlig innsats	Ved behov	Pedagogene med aktuelle ansatte
Halvårsrapport fra gruppene til pedagogen man har gruppe med	Dokumenter aktiviteter og erfaringer / evaluering	November Mai	Alle
Trivselssamtalen (førskolebarna)	Trygt og godt barnehagemiljø	Oktober	Alle

OBSERVASJONSVERKTØY

Husk å noter ned dato, klokkeslett, situasjon og ditt navn som observatør. Husk å anonymiser barnet i observasjonen (initialer el.l.).

- Løpende protokoll – noter ned fortløpende det som skjer
- Logbok

EVALUERING

- Alle tar ansvar for å evaluere fortløpende – skriv en kommentar i margin på årshjulet – lever evalueringen til baseleder i mars mnd. Styrer får evalueringen av baseleder i løpet av mars. Dette blir et grunnlag for revideringen av neste barnehageårs årshjul.
- Evaluer gruppene i forhold til kjennetegn på basemøtet i nov og mai. Denne evalueringen er en del av barnehagens pedagogiske dokumentasjon der ansatte reflekterer over arbeidsmåten med tema, kjennetegn og barnas utvikling og respondering på temaene i gruppene. Verdier og praksis diskuteres i forhold til rammeplanens innhold. Viktig tema å drøfte på møtene er f.eks. hvordan man klarer å tilrettelegge / tilpasse opplegget for barns ulike utviklingsnivå, hvordan ser vi at barnet opplever mestring, hvordan jobbes det med inkludering og tilhørighet i gruppene – har f.eks organiseringen og ledelsen av gruppene noe å si? Barns medvirkning er også en verdi som er viktig å reflektere over. Eks: hvordan kommer «barnets stemme» fram i gruppa samtidig som vi arbeider ut fra et målrettet opplegg.
- Lever en dokumentasjon på hva du har gjort i gruppa di til baseleder i nov. og mai mnd.
- Kontakt baseleder straks hvis gruppa di ikke fungerer. Vurder voksenrollen, gruppedynamikken, strukturen og tilretteleggingen / tilpasningen til barnets utviklingssone.
- Søk evt. veiledning / observasjon av gruppa fra fagansvarlig eller styrer.

VERDIER OG METODER

TRYGT OG GODT BARNEHAGEMILJØ

Tilhørighet og inkludering er viktige elementer som forebygger utestenging. Barns opplevelse av tilhørighet er svært viktig for at de skal føle seg inkludert i fellesskapet. I små grupper er det lettere å se hvert barn, tilpasse opplegget til hvert barn og la hvert barn sin stemme bli hørt. Små grupper er også tryggere når barn skal eksponere seg selv.

Ros er en god motivasjonsform for læring, men rosen må stå til faktiske handlinger. Generell ros som ikke står til barnets innsats kan gi et galt selvbilde, og en skjev opplevelse av forholdet mellom arbeid, innsats og resultat.

I mindre grupper får vi god mulighet til å gi det enkelte barn tilbakemelding. «Jeg ser at du kan tegne lange og korte streker – dette er bra». «Nå så jeg at du klarte å vente på tur – du kan dette – bra». Å fokusere på det barnet kan i stedet for det barnet ikke kan gir følelse av **mestring**. Følelsen av å mestre øker igjen barnets lyst til å lære, og dette skaper også en god selvfølelse. Når et barn uttaler et ord feil er det viktig at vi ikke retter på barnet. Hvis vi retter på barnet kan det få talesperre, og vil ikke delta ved å snakke

høyt. Det er lurt å gjenta rett det barnet svare ved for eksempel å si: «Ja, du svarte rett, dette er en ballong» (long). Barnet visste hva gjenstanden var, men uttalte ordet feil.

Det er viktig at barna får utvikle *egenstyrke* når de ikke lykkes. Da må de ha voksne rundt seg som kan motivere og tro på dem – «prøv igjen». Det er når en opplever et nederlag og reiser seg opp igjen at selvbildet blir satt på prøve og videreutviklet.

Trygghet er en forutsetning for å trives og for å lære. Den voksne må ha et særlig sensitivt øye for å se barnets følelser, tolke deres uttrykk og møte dem på følelsene. Det er den voksne som har ansvar for å bygge relasjonen til barnet, barnets tilknytning og hjelpe barna til å bygge god relasjon til hverandre. Den voksne må være «koblet på» barna i gruppene og det en skal arbeide med. Dette gjøres ved f.eks at en har tenkt ut på forhånd hvem som trenger det ekstra blikket i dag, hvem som bør sitte ved siden av den voksne, hvilke individuelle tilpasninger en kan gi denne dagen osv.

Barn med atferdsproblemer trenger spesielt å bli møtt av voksne som ser, forstår deres følelser bak handlingene, og som kan veilede dem i tolkning av egne følelser og handlinger og omgivelsenes respons på dette.

Forutsigbarhet er også trygghetsskapende, og derfor er det viktig at en strekker seg langt i å gjennomføre gruppa selv om det er mange barn eller ansatte som er borte. En må være villig til å ta andres barn når det er nødvendig.

SPRÅKLIG BEVISSTHET OG LESEGLEDE

Å arbeide med språklig bevissthet forebygger spesifikke språkvansker. Her er det viktig å arbeide med lyttelek, riming, sangleker, lage tøyseord, lekeskrive, boklesing og lage fortellinger. Ved å sette ord på egne tanker blir barnet synlig for seg selv og andre.

En aktivitet kan være f. eks. å leke ”mitt skip er lastet med dyr som begynner på lyden A” osv. En kan lage tøyseord ved å sette sammen to ord som leke + hus = lekehus, ape + katt = apekatt, såpe + stein = såpestein, melk + hatt = melkehatt. Barna kan trekke to gjenstander fra en språkpose og lage tøyseord ved å navngi gjenstandene for så å sette ordene sammen til ett ord.

PROSJEKTARBEID OG DIALOGISK LESING

Det er lurt å kombinere dialogisk lesing med prosjektarbeid. Her kan man ta utgangspunkt i ei bok / eventyr ... Et prosjekt kan vare over tid, og barnet opplever tilhørighet og inkludering ved å ha felles fokus og opplevelser, undre seg sammen i prosessen og opplever progresjon, utvikling og kreativitet på veien. Barnet får oppleve det å se sammenhenger, årsak og virkning. Dette øker barns forståelse også for mer abstrakte fenomener som holdninger, etiske verdier osv. En viktig drivkraft i prosjektet er barns respons gjennom lek, tanker og språk, men da må gruppelederen fange dette opp, og ta hensyn til dette i utviklingen av prosjektet. Slik sikres barns medvirkning og tilpasning. I prosjektarbeid knyttes de ulike fagområdene til temaet;

- kommunikasjon, språk og tekst
- kropp, bevegelse, mat og helse
- kunst kultur og kreativitet
- Natur, miljø og teknologi
- Antall, rom og form
- Etikk religion og filosofi
- Nærmiljø og samfunn

Intensjon med dialogisk lesing – å lese og samtale om tekst

I dialogisk lesing får barna felles opplevelser og referanser, og de opplever leseglede. De møter og erfarer nye ord og begrep i en meningsfull kontekst, og lytteferdigheter stimuleres.

Førlesing

Finn fram konkrete og/eller illustrasjoner som støtter historien i boka. Ha klar fokusord (gjerne nedskrevet). Se og snakk om framsiden og tittel. Bla i boka, still åpne spørsmål til barna (forbered deg gjerne med post-it-lapper på aktuelle steder i boka). La spørsmålene være åpne slik at barna må tenke gjennom svarene, og gi dem mulighet til å fortelle, beskrive, undre og fantasere. Barna skal få dele sine opplevelser, meninger og tanker. Tenk gjennom om de ulike karakterene bør ha ulike «stemmer» og om det skal være variasjon i stemmevolum og tempo formidlingen. Finn fram fokusordene (med eventuelle illustrasjoner) dersom du ønsker å snakke om disse under formidlingen og samtalene underveis.

Forslag til gjennomføring

Første gang

- Etter førlesingsfasen er barna spente på fortellingen i boka, og da leser du boka nokså sammenhengende. Gjør gjerne avtale med barna i forkant om at i dag skal vi lese først og prate etterpå. På denne måten formidles bokas historie kronologisk for alle barna, men ikke la det bli en regel som ikke kan brytes. Enkelte ganger dukker det opp noe i teksten som bare må prates om.
- Dramatiser historien ved å bruke ulik stemme til sentrale karakterer, og varier stemmens volum og tempo. Det kan være krevende for barn i førskolealder å følge med på en lang historie, og din dramatisering vil hjelpe dem til å holde konsentrasjonen.
- Vis fram konkrete og/eller bokas illustrasjoner for å framheve temaene, eller bruk projektor med bilder du har skannet på forhånd for å vise boka på storskjerm.
- Samtal med barna i etterkant av høytlesingen dersom de sitter med mange spørsmål.

Andre gang

- Neste gang/dag dere tar fram boka, bruker dere tid på å samtale mens dere leser den.
- Samtal med barna om illustrasjoner og om de temaene de er mest opptatt av.
- Finn fram fokusordene som du har planlagt og som er nedskrevet på et stort ark (med eventuelle illustrasjoner), men vær også oppmerksom på barnas interesse og bidrag når dere samtaler om språk, ord og uttrykk.
- Bruk de planlagte spørsmålene ved behov, men vel så viktig er det å være sensitiv overfor barna og ivareta deres initiativ og interesse underveis og la dette styre samtalen.
- Spør åpne spørsmål, og legg vekt på den gode samtalen ved å gi barna tid til å reflektere og svare.
- Engasjer barn som er stille og usikre, uten at de utfordres for mye. Vis at du ser dem og er interessert i deres bidrag, og still spørsmål som ikke krever lange utredninger i svaret.

Kommentar

Det er ulike erfaringer med å bruke boka to ganger. I noen grupper gir barna uttrykk for at det er kjedelig, i andre grupper ønsker barna å høre og snakke om den igjen og igjen. Skap spenning og engasjement ved å invitere barna med i samtale før boka brukes andre gang, kanskje bare figuren eller dukken setter i gang aktiviteten ved å begynne å prate om boka og undre seg over hva den handler om.

Hentet fra: <https://lekbasert.no/aktivitet/dialogisk-lesing/>

Lesetrappa. Alle barnehagene har fokus på de første trinnene i lesetrappa. Det vil si at barnehagene arbeider med språklig bevissthet; lytte til lyder i språket, rim, regler.

Lese- og skriveforberedende aktiviteter

Lesetrappa

TRINN 1 – lytteleker (lytte/høre forskjell på lyder)

- Lukk øynene – hvilke lyder hører du?
- Slipp 2-4 gjenstander i bordet. Hva var det jeg slapp? Hva slapp jeg først? Til slutt?

TRINN 2 – rim

- Lag rim sammen, for eksempel "I en hatt, satt en...", "Ei mus, satt og drakk...".
- Les rim og regler sammen

TRINN 3 – ord og setninger

En setning er en kort fortelling. En setning består av ord.

- Pek på og snakk om ordene dere møter i bøker: Korte og lange ord, merkelige ord, spesielle ord, sjeldne ord, vanskelige ord... Hvilket ord står her, mon tro?

TRINN 4 – stavelser

- Klapp rytmen/stavelser på navn (familie, venner, dyr), gjenstander, lange og korte ord i det vi snakker/leser om

TRINN 5 – framlyd

- Jeg tenker på noe som står på bordet og som begynner på "mmm". Det er noe vi kan drikke... og som har hvit farge.
- Hvilken lyd hører vi først i ordet "sssag"?

TRINN 6 – lyder (lytte ut alle lydene i et ord)

- Hvilke lyder kan du høre i ordet? (korte ord, for eksempel iiiiss)
- Kan du klare å skrive "mmmeel l"?

TRINN 7 – LESEKLAR!



Barna må bli det vi kaller leseklare før de kan lære å lese. For å bli leseklar må hvert barn gjennom alle trinnene i lesetrappa (se ovenfor). Noen trinn er vanskeligere å komme opp på og krever mye trening. Hvert barn må få gå i sitt tempo. Bruk motiverende aktiviteter for barna. De små, daglige drypp er bedre enn de store skippertak!

ASK (Alternativ supplerende kommunikasjon)

ASK er et viktig hjelpemiddel for å oppnå inkludering og tilhørighet for alle barn. Alle trenger språk for å utvikle seg. Noen personer kan, på grunn av medfødte tilstander, skader eller sykdommer, ikke kommunisere ved hjelp av talespråket. Å kommunisere på andre måter enn gjennom talespråket kalles alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK).

Ulike lovverk og vedtak poengterer at barnet skal bruke ASK hvis det er en egnet kommunikasjonsform. I sakkyndig vurdering fra PPT blir det ofte sagt at det aktuelle barnet skal bruke ASK.

Barnehageloven §39:

Barn som helt eller delvis mangler funksjonell tale og har behov for alternativ og supplerende kommunikasjon, skal få bruke egnede kommunikasjonsformer og nødvendige kommunikasjonsmidler i barnehagen.

Barnekonvensjonen artikkel 3:

Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

For å finne rett ASK-tiltak må man først vite noe om barns normalutvikling generelt, og så observere barnets utvikling slik at vi kan finne barnets nærmeste utviklingssone.

Behovet for ASK kan være ei erstatning for tale, støtte til å utvikle tale eller et supplement til lav eller utydelig tale.

ASK blir barnets språk, og deres måte å uttrykke seg på. Barnet med behov for ASK har rett på å bli hørt, har rett på medvirkning og har rett på deltagelse i lek og aktiviteter. Der ASK tas i bruk må derfor alle ansatte bruke hjelpemiddelet, og andre barn må forholde seg til dette hjelpemiddelet.

Hjelpemiddelet kan være: Tegn, kroppsspråk, konkrete, bilder, grafiske symboler, talemaskin.

Hver base må finne rett ASK-hjelpemiddel i forhold til de barna de har og i forhold til ulike situasjoner.

Eks.: nøkkelknippe med symboler til bruk i lek inne og ute, tematavler med symboler i forhold til ulike rutiner, dagstavle over rutiner med symboler, felles enighet om bruk av sanger, regler med symboler og tegn, spisebrikke med symboler, samtalebok med symboler.

Hvilke symboler trengs til prosjekt / eventyr / bok for at alle skal få delta i fellesskapet?

Barn med vedtak om ASK skal få dette tilbudet i barnehagen. Flerspråklige barn som ikke kan norsk kan ha god nytte av ASK. Små barn som skal øke sin ord-produksjon kan også ha nytte av ASK.

ASK på basene

Solstrålen	<ul style="list-style-type: none">• Utvikle dagsplan i grafiske symboler• Tematavle med grafiske symboler av rutiner; lek, bleieskift, måltid, legging, vaske hender, rydde, samling og gruppe)• Lage spisebrikke med grafiske symboler – måltid (vårhalvåret)
Regnbuen	<ul style="list-style-type: none">• Alle på basen har hver sin snor rundt halsen med like grafiske symboler• Bruke tematavle til ulike tema i samlingsstund / grupper• Tematavle på uteområdet (bålplassen, sandkasseområdet, ved runsene)
Himmelblå	<ul style="list-style-type: none">• Kartlegge barn i forhold til språktrappa (sept., okt.)• Bruker fargekategoriene på grafiske symboler• Lekekasser med plansjer – bilder (våren)• Symbol ved faste plasser; bord, garderobe (våren)

MATEMATIKK

I matematikkbegrepet legger vi antall, rom og form. Med grunnleggende ferdigheter menes: form, mønster, størrelse, rom, sortering, konstruksjon, tallbegrep og mengde.

Verktøyet vi vil bruke er **Numicon**. Numicon er et materiell som vektlegger visuelle, mentale representasjoner av antall, siffer og matematiske operasjoner. Gjennom dette materialet kan vi arbeide forebyggende i forhold til matematikkvansker hos barn.

IKT

Barnehagen har ipad til bruk i det metodiske arbeidet. (basene har også en egen Ipad hver). Det er lagt inn mange læringsrike spill, som både har fokus på språk og matematikk. Disse spillene kan brukes av både de minste og de største. Prowise-skjermen er en stor skjerm hvor en voksen kan ha en aktivitet sammen med ei barnegruppe. Her kan det spilles læringsspill, lage eventyr m.m. Digitale verktøy skal alltid brukes sammen med ansatte. Det skal være et supplement til boklesing, fortellinger og konkrete, og skal brukes med et kritisk blikk.

IKT bruk i barnehagen skal ha en pedagogisk hensikt og skal virke inkluderende. Ansatte må vise digital dømmekraft slik at barn utvikler en begynnende etiske forståelse knyttet til digitale medier. Ansatte må vise kildekritikk og ivareta barns personvern. Viktige faktorer her er;

- Spør barna om vi kan ta et bilde / film av dem – slik er du en god modell for dem – de skal lære at man ikke kan ta bilde / film uten tillatelse
- Barna skal være aktive produsenter
- IKT skal fremme barns utvikling og kunnskaper, være gjenstand for barns utforskning og nysgjerrighet
- IKT skal fremme inkludering og mestring

LEKBASERT LÆRING I BARNEHAGEN

Boka «lekbasert læring i barnehagen» inneholder mange aktiviteter og ideer som skal brukes i gruppene. Barnehagen har en egen reol med materiell som er knyttet til denne aktivitetsboka.

Hovedtemaene i lekbasert læring er er:

Sosial kompetanse – samarbeid, selvkontroll, selvhverdelse, ansvarlighet, empati

Språk – innhold, form, bruk. Dialogisk lesing – barna er aktive deltakere som bruker språket, barna får tilbakemelding på initiativ og på egen språkbruk, den voksne er sensitiv overfor barnas språklige utviklingsnivå.

Selvregulering kan oversettes med viljestyrt atferd (vi tenker før vi handler) – bruk av fleksibel oppmerksomhet, arbeidsminne (huske og bearbeide informasjon i tankene), impuls kontroll. Grad av selvregulering handler om hjernens modenhet og vil avgjøre barnets evne til å styre eller regulere egne tanker, følelser og atferd.

Matematikk – tall, måling, geometri, statistikk, kombinatorikk og sannsynlighet.

Statistikk handler om å samle inn, sortere, telle opp ting eller observasjoner, og presentere disse for eksempel som søyler eller i et diagram.

Kombinatorikk handler om effektive måter å telle opp antall ulike rekkefølger som vi kan plassere ting i. Sannsynlighet er sjansen for at noe skal skje.

LEKEGRUPPE

Her har vi fokus på sosial kompetanse, danning og lekekoder / leketeknikk. Vi tar utgangspunkt i rammeplanen, trivselsplanen, programmet Være Sammen og Se barnet innenfra.

Lekekoder handler om at barna skal lære kodene for å ta initiativ til lek, opprettholde lek, avslutte lek og sette grense for seg selv på en god måte. Det handler også om relasjonsbygging og sosiale koder for samhandling.

Leketeknikk handler om at barna må lære om ulike lekemateriell, lekeformer (eksperimentell lek – parallelllek, konstruksjonslek, rollelek, regeltek). Eks.: en lek med togbaner vil ikke være konstruktiv hvis barna ikke kan teknikken med å sette sammen togskinne.

Sosial kompetanse i Være Sammen innehar 6 kjerneelementer: samarbeid, ansvarlighet, empati, bygge normer, positiv selvhevdelse, humor. Når barna lærer dette synker reaktiv aggresjon / utagerende atferd og barn vil klare seg lettere i pressede situasjoner senere i livet.

Danning er et sentralt begrep for barnehagens aktiviteter i små og store grupper. Danning er et av formålene med barnehagen og rammeplanen slår fast. Barnehagen skal legge grunnlag for modning, selvstendig og ansvarlig deltakelse i demokratiske fellesskap. Vi skal synliggjøre og verdsette ulike behov, meninger og perspektiver og anerkjenne dem. Vi skal utfordre barnas tenkning og invitere dem inn i utforskende samtaler. Vi skal synliggjøre og fremheve mangfold og ulikhet som grunnlag for opplevelser, utforskning og læring. Gjennom samspill, dialog, lek og utforskning skal barnehagen bidra til at barna utvikler kritisk tenkning, etisk vurderingsevne, evne til å yte motstand og handlingskompetanse, slik at de kan bidra til endring. Gjennom refleksjon kan barna tilegne seg prososiale handlinger, normer og verdier som bygger opp under vårt demokrati og menneskesyn – mangfold, respekt, likestilling, likeverd ... For å unngå at ikke barnehageopplegget blir kun reproduksjon av gode ord, normer og kunnskaper som ikke kan tilegnes til barns daglige liv må de voksne være særskilt oppmerksomme på deres formidlingsevne, formen på gruppene og voksenrollen i gruppene. Skal barna få meningsfull læring må de utvikle evnen til refleksjon, se årsak og virkning, få erfaringsbaserte kunnskaper og ferdigheter som stimulerer alle sansene tilpasset alder og modenhet. Barn skal ikke oppdras til lydighet da dette ikke skaper refleksjon og ansvarlighet. De skal dannes til ansvarlige mennesker med respekt for seg selv og andre og med kritisk evne som kan fremme nye gode løsninger.

Mobbeatferd og utestenging. Lekegruppene skal ha en forebyggende effekt i forhold til mobbeatferd og utestenging. Derfor er voksenrollen særlig viktig i disse gruppene. Den voksne skal veilede barna i forhold til sosial kompetanse, problemløsning og gi dem normer for god samhandling mennesker imellom. Blir det observert mobbeatferd som utestenging eller annen form for plaging skal aktivitetsplikten iverksettes umiddelbart med at styrer varsles, undersøkelse settes i gang på påfølgende tiltak om nødvendig. Foresatte må kalles inn til samtale, og tiltak skal fastsettes i samarbeid med dem.

VENNEMØTER

Et tiltak for å håndtere mobbeatferd kan være vennemøter. Den voksne setter rammene for møtet og formidler alvorlighetsgraden av mobbeatferd.

Målet med møtene er å stoppe mobbeatferd og utvikle god samhandling i gruppa. Det må da jobbes med den som viser mobbeatferd, den som blir utestengt og de som «heier fram» utestengningen.

Tema på møtet er empati, følelser, håndtering av følelser og løsningsfokus på problemer:

- Følelser sjalusi, misunnelse, lei seg, redd, glad
- Utvikle empati - kunne ta andres perspektiv
- Utestenging / inkludering, være alene / ensomhet
- Samarbeid, hjelpe hverandre
- Sette grense for seg selv samtidig som en respekterer andre
- Ta ansvar for egne tanker og handlinger gjennom å gjøre opp for seg / tilgivelse og finne nye løsninger på et problem
- Skape tilhørighet – være en betydningsfull person i fellesskapet

VOKSENROLLEN:

Den autoritative voksenstilen.

Den autoritative rollen går ut på at de voksne viser varme og omsorg overfor barnet, samtidig som de er tydelige. De voksne arbeider bevisst med å utvikle gode relasjoner til barnet og viser en aksepterende holdning ved å bygge gode relasjoner preget av respekt og varme. De voksne har klare forventninger og følger opp barnet på en tydelig måte når det gjelder grenser og normer. Samtidig må de voksne balansere dynamikken mellom relasjoner og krav: Mye krav og grenser krever tilsvarende gode relasjoner». (Være Sammen)

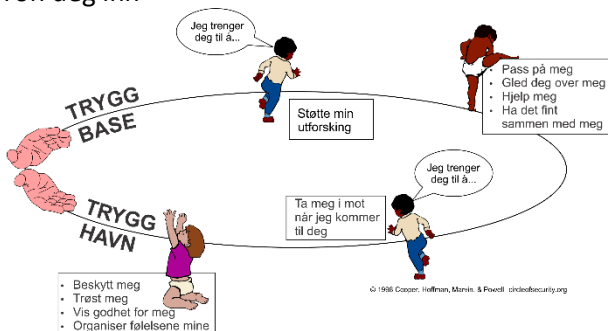
Voksenrollen og Cos:

Oppe i sirkelen -trygghet og tilknytning:

- Pass på meg fysisk trygghet.
- Se på meg – blikk, kommentar, tilstedeværelse
- Gled deg over meg: smil
- Hjelp meg, men ikke mer enn det som er nødvendig, kjenne på mestring.
- Ha det fint sammen med meg.

Nede i sirkelen utforske- gi barn utfordringer:

- Beskytt meg. Hvis barnet er lei seg, redd, usikker
- Trøst meg – tilgjengelige voksne
- Vis godhet for meg
- Organiser følelsene mine, vær sammen med barnet i følelsene, sette ord på dem.
- Ton deg inn



Voksenrollen og emosjonsveiledning. Møte barn på følelser.

- Bli bevisst på barnets følelser, spesielt om de er av lav intensitet (som skuffelse eller frustrasjon)
- Se på barnets følelse som en mulighet for intimitet og læring
- Kommunisere din forståelse og aksept for emosjonen
- Hjelp barnet til å bruke ord for å beskrive hva hun/han føler
- Om det er nødvendig: hjelpe barnet til å løse problemer. Du kan også formidle at alle ønsker og følelser er akseptable, men at ikke all oppførsel er det.

Voksenrollen og vennskap:

I hverdagen er vi bevisst på og tilrettelegger for at vennskap skal oppstå og vedvare. Alle barn føler tilhørighet til en gruppe. Gjennom samspillet med barna er de voksne bevisst på å bekrefte empatisk atferd mellom barn. Samspillet mellom barn og voksne er preget av gjensidig lydhørhet, nærhet og innlevelse. Samspillet mellom barna er hovedsakelig preget av omsorg, humor og skaperglede.

Voksenrollen, læring og lek:

Gjennom samspillet med barna knytter vi relevant kunnskap til barnas initiativ slik at de blir stimulert til å stille nye spørsmål. Vår samtale med barna er preget av åpne spørsmål. Den voksne lærer side om side

med barnet i tilnærmingen til ny kunnskap. Det legges til rette for at lek kan igangsettes på barnas egne initiativ. Leken skal bære preg av at det er barna som styrer leken, det skal ikke være høy grad av voksenstyrte aktiviteter. Leken skal være styrt av den voksne er relasjonelt koblet på, den skal ikke være preget av at den voksne trenger oversikt og kontroll.

Voksenrollen i lek handler om:

- Observere lek og leketema
- Tilrettelegge for lek
- Lekveileder – leketeknikk, lekekoder og problemløsning
- Stillasbygger
- Bevissthet på egen rolle og deltakelse i barns lek

Voksenrollen og sensitivitet:

Vi skal være sensitive. Det vil si å ha evne og vilje til:

- Forholde seg nysgjerrig
- Undrende
- Medfølende
- Empatisk
- Reflekterende til barnets selvopplevelse

Voksenrollen og anerkjennelse:

Anerkjenne barns initiativ og følelser, har grunnleggende betydning for barns selvfølelse. Anerkjennelse handler om respekt og lydhørhet for barnets egne erfaringer og opplevelser. Det handler om forståelse og vise en åpenhet for andres opplevelsesverden. Også når man er uenig hvor den andres meninger oppleves avvikende fra sin egen forståelse.

Voksenrollen i ASK / Språkmiljø:

1. Fysisk miljø – tilrettelegging for alle
2. Aktiv kommunikasjonspartner
3. Forståelse av barnets kommunikasjon
4. Meningsfullt samspill
5. Materiell og hjelpemidler
6. Språkmodeller
7. Barrierer i språkmiljøet
8. Holdninger

ÅRSJUL MED TEMA

ALDER 1 ÅR

Mnd	Språk, matematikk, IKT	Lek, entreprenørskap og inkludering	Bærekraftig utvikling
Når eks.:	Språkgruppe- rutiner	Lekegruppe- frilek	Turgruppe, samlingsstund
Aug	Ingen gruppe Tilvenning på basen. skape kjennskap - trygghet		
Sept	Ingen gruppe Tilvenning på basen. Skape kjennskap- trygghet		
Okt	Begynner med gruppe hvis barna er klar for dette. Jobbe med å trygges barnet på rommet som skal brukes, hverandre og den voksne den skal være med. <i>Sette ord til handling</i> KUA Alle Med	Presentere dem for ulike lekemateriale Bølgen Kontaktbarometer	Bli godt kjent inne og ute på vårt uteområde FN- dag
Nov	Trygge barnet på rommet som brukes, hverandre og den voksne som skal være med <i>Sette ord til handling</i> SAU	Presentere dem for ulike lekemateriale	Bli godt kjent inne og ute på vårt uteområde
Des	Julekalender; - Sanser: smak og lukt - Begrepsforståelse	Baking og formingsaktivitet – felles opplevelser gjennom å skape	Felles opplevelser: Lucia Grøt kos
Jan	GRISEN Kontrast/ sanser: kaldt og varmt Mengde og tall: 1,2	Kroppen og følelser: Vi bruker kroppen aktivt GLAD OG LEI SEG Lekekode: vente på tur, låne, bytte, stopp, dele Vi blir kjent med barnas interesser og presentere	Tur: Bli godt kjent både inne og ute

		dem for ulike lekemateriale	
Feb	<p>GEIT Bli kjent med eventyret om de tre bukkene bruse</p> <p>Kontraster: glad / lei seg, sint og redd</p> <p>Materiell: få kjennskap til materiell som er hardt, mykt, tungt, lett</p>	<p>Kropp og følelser</p> <p>Hvem er jeg? Hvilke følelser har jeg?</p> <p>Lekekoder: vente på tur, bytte/ låne, stopp, dele</p> <p>Kontaktbarometer Bølgen</p>	<p>Tur: Bli godt kjent både inne og ute</p> <p>Samefolkets dag Karneval</p>
Mars	<p>FUGLER: kjennskap til ulike fugler: Eks kjøttmeis</p> <p>Digitalt: Høre på ulike fugle lyder</p> <p>Farger: få kjennskap til fargene gul, rød, blå Alle Med</p>	<p>Vi presenterer dem for ulike lekemateriale</p> <p>Lekekoder: vente på tur, bytte/ låne,dele, stopp</p>	<p>Vi er ute på barnehagens område og ser etter fugler</p> <p>Vi blir kjent med ulike naturmaterialer</p>
April	<p>INSEKTER: kjennskap til ulike insekter . Eks skrukke troll</p> <p>Tall/ mengde: Mindre/ større Kort/ lang</p> <p>Farger: kjennskap til fargene gul, rød, blå</p>	<p>Vi presenterer dem for ulike lekemateriale</p> <p>Leketeknikk: gi og ta</p> <p>Få kjennskap til begrepet : bytte/ låne, STOPP, vente på tur, dele</p>	<p>Vi leter etter insekter på bålplassen</p> <p>Påske</p>
Mai	<p>INSEKTER: kjennskap til ulike insekter.</p> <p>Tall/ mengde: Mindre/ større Kort/ lang Halvårsrapport fra gruppen</p>	<p>Vi presenterer dem for ulike lekemateriale</p> <p>Få kjennskap til begrepene: Vente på tur, stopp, dele, bytte/ låne</p>	<p>Vi er masse ute i løpet av dagen</p> <p>17 mai</p>

ALDER 2 -3 ÅR

Mnd	Språk, matematikk, ikt	Lek, entreprenørskap og inkludering	Bærekraftig utvikling
Aug			Ta bort kildesorteringsrutiner
Sept	Vi deler oss i grupper med fokus på trygghet. Bli kjent med rommet, de andre barna og den faste voksne		
Okt	Dialogisk lesing: KUA Kontraster: sulten og mett Skitten og ren Alle Med	Fokus på kroppen Vi benevner kroppsdelene Digitale verktøy om kroppen: NRK super (fantorangen) Vi fortsetter å møte barna på alle deres følelser Bølgen Kontaktbarometer	Tursted: Uteområde/bålplassen Innhøsting – smake fra kjøkkenhagen på stor avdeling FN- dag
Nov	Dialogisk lesing m. digitale verktøy: prosjektor SAU Kontraster: tung og lett Halvårsrapport fra gruppene	Sosialt samspill og tilhørighet i gruppa Jeg- du- vi Min – din Lekeprosjekt: Ute: lekemiljø i sandkassa. Inne: Bondegård som lekemiljø. Leketeknikk: sandlek og lek med dyr – lyder etc. Lekekoder: kan jeg få/ låne	Tursted: bålplassen Kildesortering: få kjennskap til kildesortering. Matsøppel, papir, plast Få kjennskap til naturmateriale: høy, spon, steiner, kongler
Des	Jul advent Ingen gruppe Julekalender Begrepsforståelse	Jula – advent Ingen gruppe Baking og formingsaktivitet	Jul – advent Gjenbruk i juleaktiviteter

	Sanser: smak og lukter		Lucia Grøt kos
Jan	<p>Kontrast/ sanser: Kaldt og varmt</p> <p>GRIS Prowise presentasjon Mengde og tall: Eventyret om geitekillingen som kunne telle til ti</p>	<p>Kroppen og følelser: Grovmotorikk. Bruke kroppen aktivt.</p> <p>Fokus på følelsene: GLAD OG LEI SEG</p> <p>Selvreguleringsleker: gymkortene, bjørnen sover</p> <p>Lekekoder: vente på tur, bytte, låne og takk</p>	<p>Tursted: aketur på stort område</p> <p>Naturmateriale: snø og is Få kjennskap til kildesortering: matsøppel, papir, plast</p>
Feb	<p>Dialogisk lesing: Bøker om kropp og følelser</p> <p>Kontraster: glad/ lei seg, sint / redd</p> <p>Bli kjent med materiell hardt, mykt, tung og lett.</p> <p>GEIT Eventyret: bukkene bruse</p>	<p>Kroppen og følelser: Uke 6: ekstra fokus på kroppen, identitet</p> <p>Hvem er jeg? Hvilke følelser har jeg?</p> <p>Doktor lek og sykehus lek</p> <p>Selvreguleringsleker: Lære begrepet stopp Bølgen Kontaktbarometer</p>	<p>Tursted: aking i nærområdet</p> <p>Naturmateriale: lage eventyret om bukkene bruse med naturmateriale</p> <p>Karneval Samefolkets dag</p>
Mars	<p>Vennskap- knytte vennskap og kontakt gjennom lek og hjelpe barn med dialog seg imellom.</p> <p>Dialogisk lesing m. digitale verktøy. Vennskap</p> <p>FUGLER</p> <p>Farger: gul, rød og blå</p> <p>Geometri</p>	<p>Kroppen og følelser: Godhet for andre. Si gode ord til hverandre- gi gode kjøretegn</p> <p>Lekeprosjekt inne/ ute</p> <p>BUTIKK LEK</p> <p>Leketeknikk: gi og ta Kunde/ butikkansatt, rolleavklaring</p>	<p>Tursted: besøke en butikk</p> <p>Såing: karse til påske</p> <p>Vi går små turer utenfor barnehagen for å plukke søppel</p>

	<p>Alle Med Former: trekant, firkant, sirkel, hjerte</p>	<p>Lekekode: problemløsning og si stopp</p>	
April	<p>Vennskap: knytte vennskap og kontakt gjennom lek og hjelpe barn med dialog seg imellom.</p> <p>Dialogisk lesing m. digitale verktøy: Vennskap</p> <p>INSEKTER</p> <p>Farger: orange, grønn og lilla</p> <p>Rim og regler</p>	<p>Lekeprosjekt inne / ute.</p> <p>BUTIKKLEK (eks skobutikk)</p> <p>Leketeknikk: gi og ta, Kunde / butikkansatt, rolleavklaring</p> <p>Lekekode: problemløsning-hjelpe hverandre og trøste hverandre.</p>	<p>Tursted: samle inn materiale til insekts hotell</p> <p>Insekts hotell: bark, kongler, pinner, gress, stubbekapp...</p> <p>Påske</p>
Mai	<p>Rim, regler og sangleker</p> <p>INSEKTER</p> <p>Tall/ mengde Mindre/ større Kort/ lang Halvårsrapport fra gruppene</p>	<p>Lekeprosjekt Inne/ ute: Vi fortsetter butikk lek</p> <p>Leketeknikk: gi og ta. Kunde/ butikk ansatt, rolleavklaring</p> <p>Lekekode: inkludere</p>	<p>Tursted: lage og besøke insekts felle</p> <p>17 mai</p>
Juni	<p>Vi er masse ute (ingen gruppe)</p> <p>INSEKTER</p>		<p>Vi bruker stort område, bålplassen for å bli godt kjent til høsten</p>

Kjennetegn – egenvurdering: alder 1-3

mnd	Språk, matematikk, IKT	Lek, entreprenørskap og inkludering	Bærekraft
Nov	<p>Språk: barn har fått kjennskap til ulike begreper rundt temaet husdyr.</p> <p>Matematikk: barn har fått kjennskap til tallbegrep, størrelse og mengder.</p> <p>Digitalisering: gjennom digitale verktøy har barna fått kjennskap til husdyr.</p>	<p>Inkludering: Barna har en opplevelse av å være del av et fellesskap, og har kjennskap til voksne og andre barn</p> <p>Kropp/følelse: Barnet føler trygghet med de voksne, andre barn og miljøet.</p> <p>Entreprenørskap: Barn utforsker og er nysgjerrig på lekematerialet.</p>	<p>Kildesortering: Delta i kildesorteringen / rydde etter måltid.</p> <p>Gjenbruk/resirkulering: Barna har opplevelse med ulike materiell i lek og aktiviteter.</p> <p>Naturens mangfold: Barna har fått opplevelse med naturmateriale gjennom lek i naturen, og smaksopplevelse i kjøkkenhagen og gårdsprodukter.</p>
Mai	<p>Språk: barn bruker lyd/begreper knyttet til bondegård og husdyr. Barn kan lytte til en fortelling.</p> <p>Matematikk: barn har fått kjennskap til tallbegrep, størrelse, former og mengder.</p> <p>Digitalisering: gjennom digitale verktøy har barna fått kjennskap til livet på bondegården.</p>	<p>Inkludering: Barn er i positivt samspill med andre barn og voksne.</p> <p>Kropp/følelse: Barnet har kjennskap til egne og andres følelser</p> <p>Entreprenørskap: Barn utforsker og skaper med ulike materiell.</p>	<p>Kildesortering: Delta i kildesorteringen / rydde etter måltidet.</p> <p>Gjenbruk/resirkulering: Barna har opplevelse med ulike materiell i lek og aktiviteter.</p> <p>Naturens mangfold: Barna har fått opplevelse med naturmateriale gjennom lek i naturen. Barn har hatt naturopplevelser med de ulike årstidene.</p>

ALDER: 3-4

	Språk / matematikk / IKT	Lek, entreprenørskap og inkludering	Bærekraftig utvikling
Når	Språkgruppe- rutiner	Lekegruppe- frilek	Turgruppe, samlingst.
Aug.	Innkjøring: tilvenning-bli kjent-observasjon	Innkjøring: observasjon av lek Følelser: Møte på følelser. Trygghet og tilknytning	Innkjøring: daglige kildesorteringsrutiner
Sep.	Dialogisk lesing: Velge ei bok. Kontraster: Stor-liten, kald-varm Lesetrappa	Kroppen m. digitale verktøy: Bli kjent med kroppen. Menneskekropp-app. Kroppsdeler og funksjoner Følelser: Si stopp. Respekt for egne og andres grenser. Empati.	Tursted: bli kjent i barnehagens nærområde. Innhøsting – smake: bli kjent med forskjellige smaker fra kjøkkenhagen.
Okt. Nov.	Dialogisk lesing m. digitale verktøy: Velg ei bok. Denne skal henge sammen med leketema/prosjekt. Familien min. Hvem bor i mitt hus. Menge og tall: telleregler, telle til 10 Lesetrappa Alle Med Halvårsrapport fra gruppene	Lekeprosjekt inne / ute: Leketeknikk: rollelek – eks. familielek Leketeknikk: konstruksjonslek Lekekoder: turtaking – utsette eget behov Lekekoder: bytte /låne Kan jeg låne/få-jeg kan dele Bølgen Kontaktbarometer	Tursted: Bedriftsbesøk knyttes f.eks opp mot leketema. Kildesortering og kompostering (nedbryting i naturen): kildesortering i dagliglivet. Lage et nedbrytningsprosjekt. Følge en prosess. Naturmateriale og gjenbruk: Juleaktivitet.
Des.	Jul – advent: Fellessamlinger, lese julebøker, syng julesanger. Trekke adventskalender.	Jula – advent: Lage julepynt Baking Skuespill-juleevangeliet	Jul – advent Naturmateriale og gjenbruk: Juleaktivitet.

	Sanser: smake, lukte		
Jan.	<p>Sanser: eks. kims lek, lydlotto, fotobingo, kjenne og føle.</p> <p>Statistikk: sortering etter farger, former og kategorier</p> <p>Lesetrappa</p>	<p>Kroppen: Bli kjent med følelser, kjenne igjen følelser, sette ord på følelser.</p> <p>Selvreguleringsleker eks.: Lille Petter Edderkopp Min hatt den tre kanter, Løven, løven</p>	<p>Tursted: Besøke biblioteket.</p> <p>Gjenbruk: eks. knapper ol til sortering, lek, maling og bygging med store kasser.</p>
Feb.	<p>Dialogisk lesing: Velg en bok som passer til tema om kroppen.</p> <p>Kontraster: sulten-mett, ren-skitten, kald-varm, hardt og mykt</p> <p>Lesetrappa</p>	<p>Kroppen: Bli glad i egen kropp-ha respekt for andres kropp</p> <p>Gode og vonde hemmeligheter: Ha mot til å si ifra</p> <p>Selvreguleringsleker, spille spill. Bølgen Kontaktbarometer</p>	<p>Tursted: bedriftsbesøk knyttet til tema om kroppen; tannlege, lege, helsestasjon osv....</p> <p>Naturmateriale: snø???</p>
Mars. April	<p>Dialogisk lesing m. digitale verktøy: Velge ei bok som passer til leketema</p> <p>Farger: Repetere rød, gul og blå. Begynne å blande farger</p> <p>Geometri - Former: kjennskap til ulike former. Sirkel, trekant, firkant. Gjenkjenne ulike former i miljøet - inne/ute.</p> <p>Lesetrappa</p> <p>Alle Med</p>	<p>Kropp: Bli glad i egen kropp-ha respekt for andres kropp</p> <p>Leketeknikk: eksperimentell lek – fysikk og lek med naturmateriale og gjenbruk - former.</p> <p>Lekekode: Problemløsning Bli enige, samarbeid, bytte på, hva gjør vi når to barn vil leke med den samme leken.</p>	<p>Tursted: skogen – finne småkryp og fugler. Såing – rydde i kjøkkenhagen. Studere insektshotellet.</p> <p>Bevissthet rundt matsvinn / kildesortering / matsøppel NRKSuper: Blekkulf.</p> <p>Fuglekasse: observere fuglekassene. Hva slags fugler har vi, hva spiser de osv..</p>

<p>Mai</p>	<p>Dialogisk lesing. Dokumentasjon av hva en har jobbet med gjennom året.</p> <p>Rim – regle - sanglek. 17.mai-sanger. Hestehaven Barnehage hei, hei, hei.</p> <p>Tall / mengde: Telle kongler, pinner, steiner.</p> <p>Lesetrappa Halvårsrapport fra gruppene</p>	<p>Dugnad: rydde, vaske og ordne ute. Vaske uteleker, feie uteområdet osv....</p> <p>Leketeknikk: eksperimentell lek, rollelek, samarbeid</p> <p>Lekekode: samarbeid, vente på tur, turtaking, ansvarlighet.</p>	<p>Tursted: Tur i industriområdet. Verksteder osv..</p> <p>Gjenbruk: Reparere ødelagte leker</p> <p>Plukke søppel i nærområdet</p> <p>Gjenbruksmarked / byttelånedag?</p> <p>Såing: Så i kjøkkenhagen ute.</p>
<p>Juni</p>	<p>Rim – regle – sanglek. Ellinger, bevegelsessanger, katt-hatt</p> <p>Tall / mengde: veiing, måling, tung-lett, flyte-synke</p>	<p>Regelleker – selvreguleringsleker: Gjemsel, tikken, fisken i det røde hav, alle mine kyllinger kom hjem</p> <p>Eksperimentere- fysikk: Såpebobler, vulkaner, lavalampe, male med klinkekuler, ballongraketter, ballongeksperimenter</p>	<p>Spiring – blomstring: Stelle i kjøkkenhagen. Begynne å smake på årets avling.</p> <p>Innsekter, fugler: Følge med i dyrelivet rundt barnehagen.</p>

Kjennetegn – egenvurdering: alder 3-4

Mnd	Språk, matematikk, IKT	Lek, entreprenørskap og inkludering	Bærekraft
Nov	<p>Språk: barn kan lytte til en fortelling og forstå innholdet. De utvikler ordforrådet sitt og samtaler om det de leser.</p> <p>Matematikk: barn har fått større kjennskap til tallbegrep, størrelse, former, mengder, veiing og måling.</p> <p>Digitalisering: gjennom digitale verktøy har baret fått delta i utforsking og fått større forståelse</p>	<p>Inkludering: Barna er en del av det sosiale samspillet på basen og gjennom lekematerialet knyttes begynnende vennskap.</p> <p>Kropp/følelse: Barnet kjenner igjen følelser, og kan sette ord på dem. Barna kan benevne kroppsdelene</p> <p>Entreprenørskap: Barn utforsker og skaper med ulikt materiell.</p>	<p>Kildesortering: Barna har vært delaktige i kildesorteringen og har fulgt en prosess om nedbrytning.</p> <p>Gjenbruk/resirkulering: Barna bruker ulike materiell i lek og aktiviteter.</p> <p>Naturens mangfold: Barna er blitt kjent med naturen i nærområdet. Smaker fra kjøkkenhagen.</p>
Mai	<p>Språk: barn kan lytte til en fortelling og forstå innholdet. De utvikler ordforrådet sitt og samtaler om det de leser.</p> <p>Matematikk: barn har fått større kjennskap til tallbegrep, størrelse, farger, former, mengder, veiing og måling.</p> <p>Digitalisering: gjennom digitale verktøy har baret fått delta i utforsking og fått større forståelse</p>	<p>Inkludering: Barna knytter vennskap og viser gode handlinger med hverandre.</p> <p>Kropp/følelse: Barnet kjenner igjen følelser, og kan sette ord på de. Barna har bevissthet til egen kropp og kroppsdelene.</p> <p>Entreprenørskap: Barn utforsker og skaper med ulikt materiell.</p>	<p>Kildesortering: Barna har vært delaktige i kildesorteringen. Kjenne begreper knyttet til kildesortering.</p> <p>Gjenbruk/resirkulering: Barna bruker ulike materiell i lek og aktiviteter. Barna er med og reparerer ødelagte leker.</p> <p>Naturens mangfold: Barna får kjennskap til prosessen fra frø til plante, egg til fugl</p>

ALDER: 4-5

Når	Språkgruppe - rutiner	Lekegruppe - frilek	Turgruppe, samlingst.
MND	Språk / matematikk / IKT	Lek, entreprenørskap og inkludering	Bærekraftig utvikling
Aug.	Innkjøring: Bli kjent og trygg med nye rutiner på basen	Innkjøring: Bli kjent og trygg med voksne på basen. Nye barn skal bli kjent med Tjøm. Følelser: Regulere følelser og følelser endrer seg.	Innkjøring: Daglige kildesorteringsrutiner.
Sep.	Dialogisk lesing: velg ei bok. Kontraster: få/mange Matematikk: tallforståelse fra 1-10 IKT: bruk og undring ved å finne navn og begrep, IPAD. Bli kjent med navnbildet sitt. Lesetrappa	Kroppen m. digitale verktøy: Bruk av IPAD Samtale om forskjellige kroppsdelar. Følelser: regulere følelser og følelser endrer seg. Fra redsel til trygghet, fra sint til glad (steg for steg)	Tursted: Tjøm og nærmiljø Innhøsting – smake: Innhøsting av frukt/grønnsaker og smaksprøve
Okt. Nov.	Dialogisk lesing m. digitale verktøy gjerne knyttet til lekeprosjektet. Språklig bevissthet, rim/regler FN dagen - mangfold Matematikk: forskjellige former -Lang-kort Høy- lav, tung- lett, tykk-tynn, høyere enn, levere enn, høyest, lavest, ...	Lekeprosjekt inne / ute: Leketeknikk: trene på for eksempel - leke butikk, bygge konstruksjoner osv. Bruke bl.a. naturmateriale og gjenbruk. Lekekoder: (turtaking – utsette eget behov) Vente på tur, kan jeg låne eller få og	Tursted: Tjøm, Nærområdet/ bedriftsbesøk knyttet til leketema. Kildesortering og kompostering (nedbryting i naturen): Nytten av sortering, bevisstgjøring av handling (kaste og resirkulering) Komposteringsprosess

	<p>Mengde og tall: Måling og veiing, veiing og måling</p> <p>Lesetrappa: språklig bevissthet-lage tøyseord, sette sammen ord</p> <p>Alle Med Halvårsrapport fra gruppene</p>	<p>deler, hjelpe hverandre</p> <p>Bølgen Kontaktbarometer Bussen (4-5 åringer)</p>	
Des.	<p>Jul – advent</p> <p>Sanser: smak og lukt</p>	<p>Jula – advent</p> <p>Tradisjoner</p>	<p>Jul – advent</p> <p>Kirkebesøk</p> <p>Forming med naturmateriale og gjenbruk</p>
Jan.	<p>Sanser:</p> <p>Bli kjent med 5 sanser(bok), sanglek</p> <p>Statistikk: spørreundersøkelse</p> <p>Familie- Hvor mange bor i mitt hus?</p> <p>Matematikk: sortering, over-underkategorier</p>	<p>Kroppen: beskytte kroppen og kroppens behov: sulten, tørst, mett, kald, varm, våken, trøtt.</p> <p>Selvreguleringsleker: Regelleker</p> <p>Følelser: hva gjør meg glad, hvordan gjøre andre glad. (Forebygge mobbeatferd)</p>	<p>Tursted:</p> <p>Tjøm, nærmiljø</p> <p>Gjenbruk og kildesortering: Eks hvordan gjør de dette på en butikk?</p> <p>Naturmateriale: Papp, papir</p>
Feb.	<p>Dialogisk lesing: Finne ei bok</p> <p>Samefolkets dag- klesdrakt, mat og tradisjon –film</p> <p>Lesetrappa: språklig bevissthet, stavelser og rytme, lytte, like og ulike lyder</p> <p>Kontraster: varm og kaldt</p>	<p>Kroppen: Kropp og grenser.</p> <p>Selvreguleringsleker: Regellek</p> <p>Følelser: regulere følelser og følelser endrer seg. Misunnelse og sjalusi</p> <p>Bølgen</p>	<p>Tursted:</p> <p>Tjøm, nærmiljø</p> <p>Naturmateriale: Tre og knopper, blader- undring</p>

	<p>Matematikk: Se på sameflagget: former-firkant, sirkel</p>	<p>Kontaktbarometer</p>	
<p>Mars. April</p>	<p>Dialogisk lesing m. digitale verktøy</p> <p>Lesetrappa: rime og leke med ord</p> <p>Geometri - Former: Tegne/skape med ulike former. Kontraster: Utforske former/mønster og overflater (ru, glatt, bølgete, hard, myk...) - entreprenørskap.</p> <p>Blyantgrep – lek med bokstaver</p> <p>Alle Med</p>	<p>Kropp: Gode og vonde hemmeligheter. Trygge samtale med trygge voksne</p> <p>Følelser: Frustrasjon, irritasjon, utsette eget behov, gjøre opp for seg, tilgi.</p> <p>Lekeprosjekt inne / ute m. digitale verktøy</p> <p>Leketeknikk: holde på konsentrasjonen i lek over tid – problemløsning Bussen (4-5 åringer)</p>	<p>Tursted: Tjøm, nærmiljø</p> <p>Såing Følle med på innsekts hotellet</p> <p>Redusere matsvinn: Mett-sulten</p>
<p>Mai</p>	<p>Dialogisk lesing: dokumentasjon</p> <p>Grunnlovsdagen- tradisjoner, flagget, festdrakt/ bunad, sanger Rim – regle -sanglek</p> <p>Forbokstaven, finne bokstaven i navnet Tall / mengde: telle, for eksempel med bøker og sanger med tall</p> <p>Lesetrappa Halvårsrapport fra gruppene</p>	<p>Følelser: glede og humor</p>	<p>Tursted: Tjøm, nærområdet – plukke søppel</p> <p>Samtale om gjenbruk, reparere ...</p> <p>Såing</p> <p>Fuglekasse: Observerer utvikling i fuglekassen</p>

Juni	Rim – regle – sanglek	Regelleker – selvreguleringsleker. Eksperimentere- fysikk.	Spiring – blomstring: smaking, lukt Innsekter, fugler: lyder, forskjeller, kjennetegn
------	-----------------------	--	--

Kjennetegn – egenvurdering: alder 4-5

mond	Språk, matematikk, IKT	Lek, entreprenørskap og inkludering	Bærekraft
Nov	<p>Språk: Barna forstå innholdet i en fortelling, kan gjenfortelle og samtale om innholdet. Ordforrådet utvikles, de har fått kjennskap til rim og regle.</p> <p>Matematikk: Barna har fått begynnende forståelse for tallbegrep, størrelse, former, mengder, veiing og måling.</p> <p>Digitalisering: Gjennom digitale verktøy har barna fått utvidet sin forståelse, de har deltatt i kreative prosesser og fått trent på digital dømmekraft</p>	<p>Inkludering: Barna er en del av det sosiale samspillet på basen, og har etablert relasjon til voksne og andre barn. Vennskap oppstår.</p> <p>Kropp/følelse: Barnet kjenner til ulike kroppsdelene og følelser.</p> <p>Entreprenørskap: Barn bruker kreativiteten i forhold til ulikt materiell i lek og aktivitet.</p>	<p>Kildesortering: Barna har kjennskap til kompostering og nedbrytningsprosesser i naturen.</p> <p>Gjenbruk/resirkulering: Barna har kjennskap til verdien av gjenbruk og resirkulering.</p> <p>Naturens mangfold: Barna har fått erfaring med naturmateriale gjennom lek i naturen, og smaksopplevelse i kjøkkenhagen.</p>
Mai	<p>Språk: Barna kan eksperimentere med lyd og ord – lage tøyseord og rimer.</p> <p>Matematikk: Barna har fått mer forståelse av tallbegrep, størrelse, farger, former, mengder, veiing og måling.</p> <p>Digitalisering:</p>	<p>Inkludering: Barna knytter vennskap, viser gode handlinger med hverandre og kjenner til alternative handlinger gjennom problemløsning.</p> <p>Kropp/følelse: Barnet kan sette ord på følelser, har kjennskap til begrepene gode og</p>	<p>Kildesortering: Barna har kjennskap til kompostering og nedbrytningsprosesser i naturen.</p> <p>Gjenbruk/resirkulering: Barna har kjennskap til verdien av gjenbruk og resirkulering.</p> <p>Naturens mangfold: Barna får kjennskap til prosessen fra frø til plante, egg til fugl</p>

	Barna deltar i pedagogiske spill.	vonde hemmeligheter og grenser for egen kropp. Entreprenørskap: Barn bruker kreativitet i forhold til ulike materiell i aktivitet og lek.	
--	-----------------------------------	--	--

ALDER: 5-6

MND	Språk / matematikk / IKT	Lek, entreprenørskap og inkludering	Bærekraftig utvikling
Når	Språkgruppe - rutiner	Lekegruppe - frilek	Turgruppe, samlingsstund
Hver mnd	Super Sigurd/annen figur, Bjørnis opplegg. Felles samling, fadderordning solstrålen,		
Aug.	Tilvenning	Tilvenning: Gjenoppta og opprette nye vennskap. Bli kjent med nye rutiner	Tilvenning: Daglige kildesorteringsrutiner.
Sep. Vennskap	Dialogisk lesing: Bøker om tema vennskap Rim/regle s. 58 – 63 Bli kjent med bokstaver s. 70 - 74 Tall: Velg noen av aktivitetene fra boka "lekbasert læring" s. 102 – 123 Spill	Kroppen/følelser: Familie og relasjoner – meg selv, forskjellige typer familie, yrke, husdyr osv. Selvregulering: Frisør eller fotball spiller s.84	Tursted: Nærområdet/bedrifts besøk Fra jord til bord Innhøsting – smake Oppgradere kildesorterings stasjon
Okt. Vennskap	Dialogisk lesing: Bruk digitale verktøy i forhold til tema vennskap	Leke prosjekt inne / ute: Målet er å styrke vennskap og at barna skal føle seg som en del av fellesskapet. Lage lekemiljø og	Tursted: Nærområdet/bedrifts besøk Kompostering (nedbryting i naturen):

	<p>Rim/regle s. 58-63 Bli kjent med bokstaver s. 70 - 74</p> <p>Tall: Velg noen av aktivitetene fra boka "lekbasert læring" s. 102 – 123</p> <p>Numicon Alle Med</p>	<p>rollelek som fanger barnas interesser.</p> <p>Lekekoder: Utsette eget behov Tape – vinne Vente på tur Ta – gi (dele)</p> <p>Selvregulering: Hatt/katt s. 85 Bussen Kontaktbarometer Bussen (4-5 åringer) Trivselsskjema (førskolebarna)</p>	<p>Lage kompost bingebøtte/krukke. Fikse og vende på kompostbingen.</p> <p>Fattigdom, sult og solidaritet, matsvinn – FN</p>
Nov. Vennskap	<p>Dialogisk lesing: Bøker om tema vennskap</p> <p>Fokus på stavelser s. 68 – 69</p> <p>Kontraster: Måling; Høy - lav Standardisert – ikke standardisert målenheter S. 144 -153</p> <p>Halvårsrapport fra gruppene</p>	<p>Leke prosjekt inne / ute: Målet er å styrke vennskap og at barna skal føle seg som en del av fellesskapet. Lage lekemiljø og rollelek som fanger barnas interesser</p> <p>Lekekoder: Inkludering – hjelpe, samarbeid, glede andre, lytte, bli enige</p> <p>Kroppen/følelser: Gode og vonde hemmeligheter og ha mot til å si ifra</p> <p>Selvregulering: Kongen befaler/prinsessen befaler s. 87</p>	<p>Tursted: Nærområdet/bedrifts besøk</p> <p>Naturmateriale: Til juleaktivitet</p>
Des.	Jul – advent	Jula – advent	Jul – advent
Jan. Forskning/ undring	Dialogisk lesing: Bøker om forskning/undring	Forsknings/undrings prosjekt:	Tursted: Skolen

	<p>om tema barna interesserer seg i</p> <p>Sanser</p> <p>Fokus på stavelser s. 68 – 69</p> <p>Kontraster: Måling s. 144 - 153</p> <p>Flyte – synke</p> <p>Tung - lett</p>	<p>Se egen forsknings kasse/internett</p> <p>Kroppen/følelser: Motorikk og helse, livets syklus</p> <p>Selvreguleringsleker: Danseleken s. 88</p>	<p>Naturmateriale: Til forskning/undring</p> <p>Dyreliv: Spor, bæsje, lyder, hvor er de?</p>
<p>Feb. Forskning/undring</p>	<p>Dialogisk lesing: Bruk digitale verktøy i forhold til tema forskning/undring barna interesserer seg for</p> <p>Sanser</p> <p>Fokus på setninger og ord s. 64 - 68</p> <p>Geometri: Former og mønster; Velg noen av aktivitetene fra "lekbasert læring" S. 124 - 143</p>	<p>Forskning/undrings prosjekt: Se egen forsknings kasse/internett</p> <p>Kroppen/følelser: Glad og sint, hvordan blir vi til</p> <p>Lekekode: Problemløsning - snakke om det, vise følelser, gjøre opp for seg, bytte - låne, bli enige</p> <p>Sjalusi / misunnelse.</p> <p>Selvregulering: eks. Min hatt den har tre kanter s. 81</p> <p>Bølgen Kontaktbarometer</p>	<p>Tursted: Vallehaugen/Hærstøl</p> <p>Naturmateriale: Til forskning/undring</p> <p>Dyreliv: Spor, bæsje, lyder, hvor er de?</p>
<p>Mars. Natur</p>	<p>Dialogisk lesing: lese boka om «Bukkene Bruse på skolen»</p> <p>Fokus på setninger og ord s. 64 - 68</p>	<p>Leke prosjekt inne / ute: med tema natur som barna interesserer seg for</p> <p>Kroppen/følelser:</p>	<p>Tursted: Vallehaugen/Hærstøl</p> <p>Gjenbruk: panting av flasker</p> <p>Planteliv:</p>

	<p>Geometri: Symmetri; velg noen av aktivitetene fra "lekbasert læring" S. 124 – 143 Alle Med</p>	<p>Lei seg, redd, være annerledes, ensomhet</p> <p>Selvregulering: eks. Mikkel rev s. 92 Bussen (4-5 åringer)</p>	<p>Så blomster/grønnsaksfrø</p>
<p>April Natur</p>	<p>Dialogisk lesing: «Bukkene Bruse på skolen» Fokus på første lyd s. 71, 72 og 75</p> <p>Statistikk: Velg noen av aktivitetene fra "lekbasert læring" S. 154 - 167</p>	<p>Leke prosjekt inne / ute: bruke digitale verktøy med tema natur som barna interesserer seg for</p> <p>Lekekode: Problemløsning - snakke om det, vise følelser, gjøre opp for seg, bytte - låne, bli enige, sjalusi / misunnelse Selvregulering: eks. Hermegåsa s. 82</p>	<p>Tursted: Skolen</p> <p>Gjenvinning: Plukke søppel</p> <p>Kildesortering – resirkulering m. digitale verktøy: Søke på internett og ulike apper</p>
<p>Mai Natur</p>	<p>Dialogisk lesing: "Bukkene bruse på skolen"</p> <p>Førskoleprosjekt-utstilling??</p> <p>Fokus på første lyd s. 71,72 og 75</p> <p>Statistikk: Velg aktiviteter fra "lekbasert læring" S. 154 – 167 Halvårsrapport fra gruppene</p>	<p>Leke prosjekt inne / ute: med tema natur som barna interesserer seg for</p> <p>Lekekode: Inkludering – hjelpe, samarbeid, glede andre, lytte, bli enige</p> <p>Selvregulering: eks. Hvem har/hvem er 2. 91</p>	<p>Tursted: Skolen</p> <p>Spiring – blomstring</p> <p>Undre seg over insekter, og fugler</p> <p>Planteliv: Så blomster/grønnsaksfrø Luke i bed</p>
<p>Juni</p>			<p>Livet under vann: Fiske krabber, utforske skjell g andre ting i havet - Tjøm</p>

Kjennetegn – egenvurdering: alder 5-6

mnd	Språk, matematikk, IKT	Lek, entreprenørskap og inkludering	Bærekraft
Nov	<p>Språk: Barna har begynnende kjennskap til bokstaver og stavelser i ord.</p> <p>Matematikk: Barna har kjennskap til begreper innen områdene tall, måling, geometri, statistikk kombinatorikk og samsynlighet.</p> <p>Digitalisering: Barna bruker digitale verktøy til å skape eventyr, fortelling, teater Barna har trent på digital dømmekraft (eks.: ta bilde med tillatelse, slette bilder)</p>	<p>Inkludering: Barna styrker vennskap og forstår verdien i inkludering.</p> <p>Kropp/følelse: Barnet har en opplevelse av egen identitet. Barnet kjenner til verktøy for selvregulering og problemløsning (forhandle, bytte låne ...) Barna kan sette grense for egen og andres kropp.</p> <p>Entreprenørskap: Barn viser skaperglede og har kreative løsninger med bruk av materiell i lek og aktivitet.</p>	<p>Kildesortering: Barna deltar i kompostering og nedbrytningsprosesser i naturen.</p> <p>Gjenbruk/resirkulering: Barna tar aktiv del i prosessen gjenbruk og resirkulering som pante flasker, plukke søppel.</p> <p>Naturens mangfold: Barna vet hvor maten kommer fra, og har fått smaksopplevelse fra kjøkkenhagen.</p>
Mai	<p>Språk: Barna kan gjenkjenne første lyd / bokstav i enkelte ord. Barnet forstår at ett ord er sammensatt av flere lyder.</p> <p>Matematikk: Barna har forståelse for begreper innen områdene tall, måling, geometri, statistikk kombinatorikk og samsynlighet.</p> <p>Digitalisering:</p>	<p>Inkludering: Barna forstår verdien av å vente på tur, utsette eget behov, tape – vinne, ta – gi ... barna styrker vennskap og kan vise gode handlinger med hverandre. Barna kjenner til alternative handlinger gjennom problemløsning.</p> <p>Kropp/følelse:</p>	<p>Kildesortering: Barna deltar i kompostering og nedbrytningsprosesser i naturen.</p> <p>Gjenbruk/resirkulering: Barna tar aktiv del i prosessen gjenbruk og resirkulering som pante flasker, plukke søppel.</p> <p>Naturens mangfold: Barna lærer om prosessen fra frø til plante, egg til fugl og kjenner til hvordan planter, dyr og</p>

	<p>Barna bruker digitale verktøy til å skape eventyr, fortelling, teater</p> <p>Barna har trent på digital dømmekraft</p>	<p>Barna kjenner sin egen identitet og verdsetter forskjellighet. Barn har kjennskap til begrepene gode og vonde hemmeligheter og grenser for egen og andres kropp.</p> <p>Entreprenørskap:</p> <p>Barn viser skaperglede og har kreative løsninger med bruk av materiell i lek og aktivitet.</p>	<p>mennesker er avhengige av hverandre.</p>
--	---	--	---